

УДК 631.15

Уніят Людмила Миколаївна,
кандидат економічних наук, доцент
Тернопільського національного
економічного університету

Пархоμεць Микола Кирилович,
доктор економічних наук, професор
Тернопільського національного
економічного університету

АНАЛІЗ ДОХІДНОСТІ ОСНОВНИХ ГАЛУЗЕЙ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА НАПРЯМКИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ У ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ

У статті розглянуто аналіз, проблеми і причини високого рівня повної собівартості одиниці продукції основних галузей сільського господарства у підприємствах західних областей України. Дослідженнями встановлено, що основними критеріями визначення дохідності аграрних галузей є отримання максимуму продукції при мінімумі виробничих витрат. Для моніторингу рівня дохідності та конкурентоспроможності основних галузей сільського господарства прийнято використовувати коефіцієнт дохідності, який показує скільки прибутку отримала галузь в розрахунку на 1 грн витрат.

Ключові слова: дохідність, прибуток, сільське господарство, аграрні підприємства, собівартість продукції.

Постановка проблеми. Інфляційні процеси, що відбуваються в усіх галузях національної економіки обумовлюють нагальну потребу поліпшення фінансових результатів сільськогосподарських підприємств, збільшення виробництва високоякісної та конкурентоспроможної продукції. Нажаль виробництво сільськогосподарської продукції у більшості підприємств західних областей України характеризується високою трудомісткістю і собівартістю, що є головною причиною зниження прибутковості усіх аграрних галузей і підприємств є надзвичайно актуальною проблемою, що і зумовило вибір теми для дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню окремих аспектів забезпечення прибутковості як окремих аграрних галузей, так і підприємств загалом присвячені наукові праці вітчизняних вчених В. Андрійчука [1], П. Березівського [2], Ю. Губені [5], В. Дієсперова [6], М. Ільчука [9], М. Маліка [10], М. Пархоμεць [7, 11, 12, 13, 14], П. Саблука [15], О Шпичака [8], та інших науковців. Водночас в умовах інфляції та глобалізації економіки наукові дослідження вимагають комплексного відображення прибутковості основних галузей сільського господарства західних областей України.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є розробка організаційно-економічних засад підвищення прибутковості основних галузей сільського господарства західних областей України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підвищення прибутковості усіх галузей та аграрних підприємств загалом в сучасних умовах інфляції є одним із найважливіших стратегічних завдань економіки АПК України.

Узагальнення наукових результатів досліджень В. Г. Андрійчука [1], П. С. Березівського [2], І. С. Борщака [3], Ю. Е. Губені [5], В. С. Дієспрова [6], О. Г. Шпикуляка та О. М. Шпичака [4] дає змогу вважати, що основними напрямками підвищення дохідності сільськогосподарських підприємств є: зменшення рівня собівартості виробництва продукції; розвиток енергозабезпечення у сільськогосподарських галузях; зміна структури виробництва і продажу продукції у напрямі зростання попиту та цін на останню; поліпшення якості продукції та ін.

Погоджуємося із професором П. С. Березівським, який вважає, що критерій дохідності сільськогосподарського виробництва можна виразити за допомогою формули – максимум продукції при мінімумі виробничих витрат [2, с. 22-23].

З метою моніторингу рівня дохідності та конкурентоспроможності основних галузей сільського господарства у підприємствах, вважаємо доцільним використовувати такий методичний підхід – проведення розрахунку коефіцієнта дохідності шляхом ділення ціни 1 ц продукції на її повну собівартість. Кращий результат буде у тих галузях і підприємствах, в яких на 1 грн. повних витрат отримано більше чистого доходу.

Рівень дохідності основних галузей і підприємства загалом, як свідчать дослідження, залежить від основного фактора – повної собівартості одиниці виробленої і реалізованої продукції (табл. 1).

Рівень повної собівартості 1 т реалізованої продукції усіх видів, як видно з таблиці, має значну диференціацію, що обумовлена системою внутрішніх і зовнішніх факторів. Для прикладу, найбільшою була повна собівартість 1 т пшениці у підприємствах Івано-Франківської (1743 грн), Рівненської (1606 грн) областей, а найменшою – у Волинській (1297 грн), що на 19,2 % менше порівняно із підприємствами Рівненської області.

Виникає запитання, чому така значна відмінність у повній собівартості 1 т пшениці у підприємствах Волинської і Рівненської областей, які розміщені майже в однакових природно-кліматичних умовах?

Таблиця 1

Динаміка повної собівартості 1 тонни реалізованої продукції основних галузей у підприємствах західних областей України

Рік	Назва області							Україна
	Волинська	Закарпатська	Івано-Франківська	Львівська	Рівненська	Тернопільська	Чернівецька	
Пшениця								
2010	926	1322	1151	1238	1042	1012	1129	996
2011	1139	1512	1362	1341	1326	1304	1355	1128
2012	1248	1580	1315	1526	1415	1330	1310	1391
2013	1297	1597	1743	1590	1606	1481	1599	1340
Кукурудза на зерно								
2010	893	1317	1070	1122	1044	922	827	957
2011	1076	1123	1085	1391	1328	977	1243	977
2012	1315	1217	1370	1462	1379	1191	1599	1270
2013	1151	1563	1303	1357	1053	1064	1152	1186
Цукрові буряки								
2010	319	-	343	328	333	668	486	418

2011	397	-	566	341	495	542	350	380
2012	365	-	556	376	317	432	366	372
2013	290	-	420	434	384	399	-	390
<u>Молоко</u>								
2010	1908	2686	2150	2100	1956	2095	2979	2289
2011	2206	3564	2668	2499	2640	2545	3137	2643
2012	2272	2587	2291	2616	2541	2429	3290	2665
2013	2637	2521	2818	2907	2676	3016	3576	3042
<u>Велика рогата худоба на м'ясо</u>								
2010	12899	15999	12182	13171	12732	11429	13083	13972
2011	15027	15713	14555	14391	13961	14361	15088	15909
2012	17133	21056	21857	16172	17651	14334	18618	17549
2013	16305	-	14029	16362	16256	13308	22841	18576
<u>Свині на м'ясо</u>								
2010	13489	18391	11395	11882	15404	12782	14356	13237
2011	13932	14287	9663	12652	13258	14010	15753	14176
2012	14352	16847	10452	18508	15346	15219	14809	15626
2013	14363	16413	19813	15834	14294	14314	18181	15497

Джерело: [16]

Упродовж 2010-2013 років повна собівартість 1 т пшениці у Волинській області була значно меншою, ніж у Рівненській. При цьому у підприємствах Волинської за аналізований період була меншою і урожайність пшениці з 1 га. Це свідчить про те, що у аграрних підприємствах Волинської області на кращому рівні поставлена організаційна робота щодо виробництва і продажу зернових культур, використання наявних ресурсів тощо.

Дослідженнями встановлено, що собівартість продукції в значній мірі залежить від рівня концентрації та спеціалізації, машинно-тракторного забезпечення, особливо поліпшення вартісного співвідношення силових і робочих машин як 1 : 2,2–2,8, що дасть змогу ефективніше використовувати насамперед силові машини і на цій основі сприятиме зменшенню собівартості продукції [11; 13].

Зазначимо, що тісний зв'язок існує між рівнем собівартості продукції та коефіцієнтом її дохідності у підприємствах західних областей України (табл. 2). З таблиці видно, що упродовж аналізованого періоду (2010-2011 рр.) суттєво зросла собівартість продукції, що обумовила зменшення дохідності підприємств та збільшення кількості збиткових.

Дослідження показали, що вагомий вплив на собівартість продукції, і дохідність галузей здійснює урожайність сільськогосподарських культур [11, с.112-113].

З метою визначення впливу урожайності на дохідність галузі, провели групування аграрних підприємств районів за рівнем урожайності пшениці за 2010-2012 рр. (табл. 3) [7, с. 88; 16]. Встановлено, що із підвищенням урожайності, як видно із таблиці, поліпшується дохідність і економічна ефективність виробництва зерна пшениці. Так, порівняно найвищої ефективності виробництва зерна пшениці досягнуто у підприємствах третьої групи районів, в яких середня урожайність пшениці становила 54,1 ц/га. Там

коефіцієнт дохідності зерна становив 1,22 пункти, на 1ц реалізованої пшениці й один гектар зібраної площі було отримано відповідно 26,11 грн і 8017 грн прибутку.

Таблиця 2

Динаміка коефіцієнта дохідності 1 тонни реалізованої продукції основних галузей у підприємствах західних областей України

Рік	Назва області							Україна
	Волинська	Закарпатська	Івано-Франківська	Львівська	Рівненська	Тернопільська	Чернівецька	
Пшениця								
2010	1,19	0,83	0,99	1,00	1,09	1,02	0,86	1,10
2011	1,24	0,90	1,03	1,01	0,99	1,07	1,03	1,18
2012	1,21	0,98	1,15	0,99	1,11	1,10	1,14	1,12
2013	1,13	0,96	0,82	0,87	0,88	0,93	0,82	1,02
Кукурудза на зерно								
2010	1,41	0,79	1,14	1,13	1,16	1,29	1,11	1,30
2011	1,28	1,00	1,18	1,16	1,02	1,35	1,29	1,39
2012	1,16	1,13	1,12	1,09	1,08	1,22	0,92	1,20
2013	1,01	0,97	0,90	0,91	1,12	1,09	1,11	1,02
Цукрові буряки								
2010	1,24	-	1,01	1,56	1,06	1,20	0,86	1,17
2011	1,9	-	1,10	1,29	0,94	1,53	1,96	1,37
2012	1,12	-	0,92	0,97	1,32	1,07	1,30	1,16
2013	1,39	-	0,98	1,0	1,32	0,93	-	1,02
Молоко								
2010	1,56	0,99	1,31	1,38	1,53	1,51	1,02	1,36
2011	1,35	1,03	1,16	1,25	1,19	1,26	1,00	1,21
2012	1,20	1,45	1,21	1,15	1,10	1,22	5,08	1,18
2013	1,27	1,27	1,17	1,16	1,23	1,15	0,98	1,14
Велика рогата худоба на м'ясо								
2010	0,75	0,65	0,95	0,78	0,71	0,96	0,76	0,70
2011	0,90	0,78	0,83	0,91	0,90	0,91	0,88	0,78
2012	0,78	0,64	0,58	0,74	0,78	0,98	2,15	1,00
2013	0,79	-	0,91	0,61	0,62	0,75	0,44	0,57
Свині на м'ясо								
2010	0,94	0,90	1,14	1,11	0,91	0,93	0,94	0,92
2011	1,03	0,99	1,66	1,19	1,04	0,97	0,92	1,03
2012	1,14	0,96	1,50	0,92	0,93	1,05	1,07	0,98
2013	1,11	0,96	0,77	1,07	0,97	1,08	0,92	1,00

Джерело: [4].

Дослідження показали, що на дохідність підприємств найбільший вплив здійснюють рівень собівартості продукції та ціна. Так, наприклад, у підприємствах Підгаєцького району (перша група) при найменшій урожайності пшениці (16,8ц/га) та порівняно низькій собівартості 1ц зерна (97,75 грн) і високій ціні (144,93 грн/ц) було досягнуто найвищий коефіцієнт дохідності (1,48 пункт.), тобто на кожен вкладений гривню у дану галузь було отримано 48 коп. прибутку.

Водночас у аграрних підприємствах Гусятинського району (друга група) у 2010р. при урожайності пшениці 29,1 ц/га, що на 12,3ц більше порівняно із Підгаєцьким районом, собівартості зерна 103,31 грн/ц і найменшій ціні 1 ц пшениці (95,43 грн), коефіцієнт дохідності галузі становив 0,92 пункти або на 0,56 пунктів менше, ніж у Підгаєцькому районі. Варто зазначити суттєві коливання собівартості продукції й ціни її реалізації. Так, найменшу повну собівартість 1 ц зерна пшениці (94,99 грн) мали у 2011 р. аграрні підприємства Бучацького району, а найбільшу собівартість (199,27 грн/ц) – підприємства Кременецького району. Як видно, різниця між найменшою і найбільшою собівартістю становила 104,28 грн, або у 2,1 разу.

Важливий вплив на урожайність усіх сільськогосподарських культур здійснюють органічні та мінеральні добрива. На жаль, рівень використання добрив у більшості аграрних підприємств за останні роки суттєво зменшився, що гальмує урожайність сільськогосподарських культур.

Практика кращих підприємств показала, що 110–150 кг/га поживних речовин мінеральних добрив, це такий обсяг діючої речовини, що сприяє як підвищенню урожайності сільськогосподарських культур, так і збереженню родючості ґрунтів.

Важливе значення для якісного впливу мінеральних добрив на родючість ґрунтів має певне співвідношення частки азотних добрив до фосфорних і калійних. На місцях, як свідчить література, співвідношення частки азотних добрив до фосфорних і калійних постійно зберігається на значеннях близьких, як 1 : 0,2 : 0,2–0,23 із домінуванням в загальній кількості азотних мінеральних добрив масової частки аміачної селітри як висококонцентрованого добрива з двома формами азоту, швидкодіючого при порівняно невисокій вартості. Для збалансування поступлення в рослину та збереження запасів у ґрунті фосфору і калію, необхідно збільшити внесення фосфору у 3–4 рази і калію – у 5–6 раз порівняно з теперішньою кількістю [3, с. 88].

За розкладу 1 кг соломи в ґрунті вже через 3 місяці, як свідчить література [3, с. 89], утворюється близько 50 г гумусу, а через 2 роки новоутворення закінчується, досягаючи максимального значення близько 90–100 г.

Внесення соломи здійснюють шляхом мульчування поверхні ґрунту, тобто безполицевим приорюванням її на глибину 8–12 см.

Зазначимо, що недопустиме спалювання стерні й інших рослинних решток, оскільки це найбільший руйнівний фактор деградації ґрунтового покриву, що призводить до дегуміфікації, агрофізичної деградації, розвитку водної і вітрової ерозії, зниження родючості ґрунтів. При цьому, з одного гектара безповоротно втрачається приблизно 1,5–2 тонн органічної речовини та 10–15 кг азоту [3, с. 92].

За даними літератури [3, с. 94], приорювання 250–300 ц/га зеленої маси сидерату забезпечує надходження в ґрунт близько 125–150 кг/га азоту, 37–45 кг/га фосфору, 127–153 кг/га калію. Крім того, сидерати є важливим джерелом поповнення ґрунту гумусом, щорічне надходження якого в ґрунт складає 0,7–0,9 т/га.

Варто зазначити, що економічна ефективність галузі буряківництва у аграрних підприємствах західних областей України за 2010–2013 рр., як видно з таблиці 2,

Таблиця 3.

Дохідність виробництва зерна пшениці при різній урожайності у аграрних підприємствах районів Тернопільської області, 2010-2012рр.

Показники	Групи районів за урожайністю пшениці, ц/га						Разом по всіх групах
	I до 25		II - 25,1 - 50		III - 50,1 і більше		
	всього	у т.ч. Підгаєцький	всього	у т.ч. Гусятинський	всього	у т.ч. Бучацький	
Кількість районороків, од.	13	1	36	1	2	1	51
Середня урожайність пшениці, ц/га	22,1	16,8	36,6	29,1	54,1	50,9	34,4
Середня зібрана площа пшениці на район, тис.га	8183	7024	11141	17904	11470	10707	10400
Витрати коштів на 1 га зібраної площі пшениці інтенсифікація, грн	2105	1503	4243	2751	4763	4424	3881
Вироблено зерна пшениці на один: - на район, тис. т	18,1	11,8	40,7	52,1	62,9	54,5	35,8
Продано зерна на район, тис.т	13,0	6,2	30,5	42,0	43,2	23,7	26,2
Частка у обсягу продажу зерна в області, %	12,6	1,9	82,1	12,9	7,6	2,7	100
Повна собівартість 1ц реалізованого зерна, грн	104,09	97,75	126,71	103,31	115,42	94,99	123,31
Ціна реалізації 1ц зерна, грн	101,56	144,93	137,69	95,43	156,85	124,93	133,39
Коефіцієнт дохідності, пункт. Одержано прибутку (-збитку):	0,98	1,48	1,09	0,92	1,36	1,32	1,08
на 1 ц реалізованого зерна, грн	-2,53	47,18	10,98	-7,88	41,43	29,94	10,08
на 1 га зібраної площі, грн	-40	419	301	-185	1282	655	254
на район, тис.грн	-4253	2944	3351	-3312	17885	7009	2642
Рентабельність зерна, %	-2,4	48,3	8,7	-7,6	35,9	31,5	8,2

Джерело: [7, с. 88; 16]

стала суттєво зменшуватися. Все це зумовило нас поглибити дослідження галузі, виявити причини збитковості та обґрунтувати напрямки подальшого розвитку буряківництва у аграрних підприємствах.

З цією метою провели групування аграрних підприємств усіх районів Тернопільської області за коефіцієнтом дохідності за 2010–2013 рр. (табл. 4).

У галузі буряківництва, як видно з таблиці, виявлено аналогічну закономірність, як і в зерновому господарстві, що головними факторами підвищення дохідності та економічної ефективності є повна собівартість 1 ц реалізованих цукрових буряків і ціна їх реалізації. Саме ці два фактори формують дохідність та прибутковість галузі. Водночас на масу прибутку здійснює вплив обсяг реалізованої продукції.

Таблиця 4

Дохідність буряківництва залежно від головних факторів у аграрних підприємствах Тернопільської області (2010–2013 рр.)

Показники	Групи районів за коефіцієнтом дохідності, пункт.						Разом по групах районів
	I – до 1,0		II – 1,01–1,25		III – 1,26 і більше		
	всього	у т. ч. Підволочиський, 2013 р.	всього	у т. ч. Тернопільський 2013 р.	всього	у т. ч. Підволочиський, 2011 р.	
Кількість районів, один.	16	1	24	1	19	1	59
Середній коефіцієнт дохідності, пункт.	0,86	0,59	1,09	1,10	1,63	2,88	1,24
Урожайність з 1 га зібраної площі, ц	307	542	366	378	320	386	334
Середня зібрана площа, тис. га	2,7	1,0	2,5	3,2	3,1	5,7	2,8
Зібрано цукрових буряків на район, тис. т	84,3	52,2	92,7	121,2	98,3	299,2	92,2
Продано буряків на район, тис. т	46,8	15,8	67,6	94,3	64,3	98,1	60,9
Повна собівартість 1 ц проданих цукрових буряків, грн.	43,74	60,22	54,31	34,70	54,64	32,80	52,22
Ціна реалізації 1 ц буряків, грн.	37,78	35,70	59,42	38,01	89,11	94,31	65,01
Отримано прибутку:							
на 1 ц проданих буряків, грн.	–5,96	–24,52	5,11	3,31	34,47	61,51	12,79
на 1 га зібраної площі, грн.	–1016	–4028	1363	977	7234	10642	2819
на один район, тис. грн.	–2792	–3879	3456	3127	22181	60343	7792
Рентабельність галузі, %	–13,6	–40,7	9,4	9,5	63,1	188,0	24,5

Джерело: за розрахунками автора

Зазначимо, що такі значні коливання цін за 1 ц реалізованих цукрових буряків в розрізі районів та областей, з одного боку, гальмують розвиток буряківництва, а з іншого

– переконують про нагальну потребу поліпшення державного регулювання процесу ціноутворення на сільськогосподарську продукцію.

Молочно-м'ясне скотарство є однією із головних галузей тваринництва, яка має розвиватись на сонові спеціалізації і концентрації виробництва. Такий шлях розвитку галузі стане основою для запровадження новітніх, ресурсозберігаючих технологій виробництва, зберігання й продажу продукції, сприятиме зменшенню її собівартості, поліпшенню якості та конкурентоспроможності молока і м'яса.

З метою оцінки економічної ефективності функціонування молочного скотарства при різній продуктивності корів провели групування підприємств районів області за надоем молока у 2010–2013 рр. Встановлено, що з підвищенням продуктивності молочного стада насамперед зменшується собівартість продукції і на цій основі підвищується економічна ефективність функціонування галузі. Для прикладу, підприємства першої групи районів із надоем на корову до 3500 кг мали найбільшу повну собівартість 1 ц реалізованого молока (278,62 грн.) та збиткове виробництво продукції, рентабельність галузі – (–4,0%).

Водночас підприємства третьої групи районів із середнім надоем 4925 кг мали порівняно найменшу собівартість 1 ц реалізованого молока – 226,15 грн., що на 18,8% менше порівняно із першою групою. При цьому молочна продуктивність тісно пов'язана із концентрацією молочного стада. Так, наприклад, у підприємствах третьої групи поголів'я корів в середньому на один район становило 999 голів, що у 13 разів більше порівняно з першою групою.

Дослідження показали, що продуктивність стада корів тісно пов'язана із собівартістю 1 ц молока. Повна собівартість 1 ц молока і його реалізаційна ціна здійснюють головний вплив на прибутковість і рентабельність галузі. При цьому маса прибутку як в галузі, так і підприємстві загалом, крім собівартості й ціни, в повній мірі залежить від обсягу продажу продукції.

З метою визначення головних чинників впливу на дохідність й прибутковість молочного скотарства провели групування підприємств районів Тернопільської області за коефіцієнтом дохідності галузі (табл. 5). Збільшення коефіцієнта дохідності молочної галузі, як видно з таблиці, здійснюється під впливом внутрішніх факторів, насамперед: зменшення повної собівартості 1 ц реалізованого молока; зростання продуктивності молочного стада; концентрації виробництва.

Таблиця 5

Дохідність молочного скотарства та фактори її формування у підприємствах районів Тернопільської області (2010–2013 рр.)

Показники	Групи районів за коефіцієнтом дохідності, пункт.						Разом по групах
	I – до 1,0		II – 1,01–1,20		III – 1,21 і більше		
	всього	у т. ч. Збаразький, 2013	всього	у т. ч. Бучацький, 2013	всього	у т. ч. Лановецький, 2013 р.	
Кількість районів у групі, один.	17	1	24	1	21	1	62

Коефіцієнт дохідності, пункт.	0,96	0,97	1,12	1,19	1,35	1,25	1,19
Поголів'я корів на район, гол.	218	898	643	1701	859	1958	600
Надій на корову, кг	3557	4884	4518	6659	4520	5534	4422
Вироблено молока на район, т	774	4386	2904	11326	3883	10833	2651
Продано молока на район, т	1012	4158	2618	10488	3234	9800	2386
Повна собівартість 1 ц проданого молока, грн.	314,85	350,34	274,71	307,70	225,22	285,14	256,68
Ціна 1 ц проданого молока, грн.	301,90	338,28	307,01	365,89	304,60	357,64	305,31
Прибуток (–збиток) від продажу молока:							
на 1 ц молока, грн.	–12,95	–12,06	32,3	58,19	79,38	72,5	48,63
на одну корову, грн.	–601,2	–500,5	1315,3	3588,0	2987,1	3628,6	1934,0
на один район, тис. грн.	–133,6	–501,5	845,5	6102,8	2566,8	7104,0	1160,6
Рентабельність галузі, %	–4,1	–3,4	11,8	18,9	35,2	25,4	18,9

М'ясне скотарство за аналізований період (2000–2013 рр.) знаходиться у кризовому стані майже в усіх підприємствах західних областей України. Головна причина збитковості м'ясного скотарства – це висока виробнича і повна собівартість живої маси тварин на дорощуванні й відгодівлі. Дана галузь у сільськогосподарських підприємствах розвивається за залишковим принципом, поголів'я тварин утримують невеликими групами, що гальмує розвиток м'ясного скотарства, негативно впливає на собівартість продукції.

У підприємствах західних областей України суттєво зменшено поголів'я великої рогатої худоби, залишаються низькими середньодобові прирости молодняка на відгодівлі та жива маса тварин, проданих на м'ясо. Так, впродовж 2000–2013 рр. середньодобові прирости маси молодняка на відгодівлі становили 261–571 г, а середня жива маса однієї проданої тварини на м'ясо знаходилася у межах 325–431 кг. Така жива маса тварин, проданих на м'ясо, менша від рекомендованої ваги (500–550 кг) на 120–175 кг. При досягнутих середньодобових приростах маси тварин фактичний термін вирощування й відгодівлі молодняка великої рогатої худоби перевищує рекомендований – на 120–220 днів (4–7 міс.), що суттєво впливає на збільшення додаткових витрат кормів, трудових та інших ресурсів, зростання собівартості продукції та збитковості галузі.

Для досягнення рекомендованих параметрів середньої живої маси (500–550 кг) тварин при реалізації на м'ясо й терміну вирощування й відгодівлі (18–20 міс.), як свідчить література [12, с. 55], необхідно в кожному аграрному підприємстві забезпечити середньодобові прирости маси тварин на рівні 850–900 грамів, як це роблять у передових господарствах. Лише за рекомендованих параметрів буде забезпечено значну економію матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, поліпшено економічну ефективність функціонування галузі м'ясного скотарства і підвищено конкурентоспроможність продукції.

На практиці досягти високих фінансових результатів у галузі м'ясного скотарства можна лише шляхом створення внутрігосподарської або міжгосподарської спеціалізації та концентрації виробництва.

Дослідження показали, (див. табл. 2), що упродовж 2010–2013 рр. у м'ясному скотарстві простежувалася негативна тенденція, а саме зменшення дохідності та

збільшення збитковості галузі сільськогосподарських підприємств західних областей України.

Кризовий стан м'ясного скотарства засвідчує, що дана галузь потребує удосконалення ціноутворення, створення належних умов утримання і догляду тварин шляхом внутрігосподарської спеціалізації та концентрації виробництва, зменшення собівартості продукції та державної підтримки.

Галузь свинарства сільськогосподарських підприємств в більшості західних областей України за останні (2010-2013) роки має позитивну динаміку розвитку, зокрема: збільшується поголів'я свиней, підвищуються середньодобові прирости маси тварин на дорощуванні й відгодівлі, що сприяло поліпшенню фінансових результатів галузі. Водночас збиткове свинарство у 2013 році, як видно з таблиці 2, мали сільськогосподарські підприємства (Закарпатської, Івано-Франківської, Рівненської, Чернівецької областей).

З метою визначення впливу факторів на прибутковість свинарства, провели групування аграрних підприємств усіх районів області за коефіцієнтом дохідності галузі упродовж 2010–2013 рр. (табл. 6).

Зазначимо, що термін відгодівлі свиней до 100 кг (стандартна забійна маса) у першій групі підприємств становив 301 добу, що на 52 доби більше порівняно із відповідним середньообласним показником. Отже, низькі середньодобові прирости маси тварин обумовлюють збільшення терміну відгодівлі свиней до 100 кг, а це, в свою чергу, веде до збільшення витрат матеріально-технічних, трудових та інших ресурсів, тобто зростання рівня собівартості продукції.

З підвищенням середньодобових приростів маси тварин, як видно з таблиці 6, скорочується термін відгодівлі тварин до 100 кг, і, як правило, зменшується собівартість 1 ц приросту маси тварин. Так, наприклад, у підприємствах третьої групи районів з порівняно найбільшим середньодобовим приростом маси свиней (504 г), термін відгодівлі тварин до 100 кг становив 196 діб, що на 105 діб менше, ніж у районах першої групи. Там повна собівартість 1 ц реалізованої маси свиней була порівняно найменшою (1357,32 грн.), що дало змогу отримати найбільше прибутку з розрахунку на 1 ц проданої продукції (235,04 грн.) та один район (6625,1 тис. грн.). При цьому рентабельність галузі свинарства досягла 17,3%.

Таблиця 6

Вплив основних факторів на формування дохідності й прибутковості галузі свинарства у підприємствах Тернопільської області, 2010 – 2013 рр.

Показники	Групи районів за коефіцієнтом дохідності, пунктів				по Разом групах
	I – до 1,00	II – 1,01–1,10	III – 1,11 і більше		
			всього	у т. ч. Терно- пільський, 2013 р.	
Кількість районів, один.	45	17	5	1	68
Коефіцієнт дохідності, пункт.	0,88	1,04	1,17	1,20	1,03
Поголів'я свиней на один район, тис. гол.	4,6	9,0	21,6	49,9	6,9

Середньодобовий приріст свиней на дорощуванні та відгодівлі, г	329	408	504	556	397
Термін відгодівлі свиней до 100 кг, діб	301	242	196	178	249
Продано свиней на м'ясо в розрахунку на один район, т	277	875	2819	8319	628
Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн.	1701,74	1366,59	1357,32	1317,16	1420,41
Ціна 1 ц реалізованої продукції, грн.	1478,25	1415,68	1592,36	1578,81	1456,32
Отримано прибутку (– збитку):					
на 1 ц проданої продукції, грн.	–293,49	49,29	235,04	261,65	35,91
на один район, тис. грн.	–619,2	431,5	6625,1	21766,6	225,6
Рентабельність (– збитковість) галузі, %	–13,1	3,6	17,3	19,9	2,5

Джерело: за розрахунками автора

Значно кращих результатів у галузі свинарства досягли підприємства Тернопільського району, в якому успішно функціонує свинокомплекс на 30 тис. свиней аграрного підприємства «Агропродсервіс» с. Настасів. У цьому районі підприємства мали порівняно найбільший середньодобовий приріст маси свиней (556 г), найменший термін відгодівлі тварин до 100 кг (178 діб, або 5,8 міс.). Все це дало змогу зменшити повну собівартість 1 ц реалізованої маси свиней до 1317,16 грн. та збільшити масу прибутку з розрахунку на 1 ц продукції і один район відповідно до 261,5 грн. та 21766,6 тис. грн., рівень рентабельності галузі свинарства підвищився до 19,9%.

Передовий досвід роботи аграрних підприємств засвідчує, що підвищення продуктивності тварин, концентрація і спеціалізація галузей тваринництва є головними внутрігосподарськими чинниками зменшення собівартості продукції.

Висновки. Таким чином, підвищити дохідність виробництва сільськогосподарської продукції у підприємствах можливо за рахунок: суттєвого зменшення собівартості одиниці всіх видів продукції шляхом підвищення урожайності культур і продуктивності тварин, концентрації і спеціалізації виробництва, запровадження прогресивних, ресурсозберігаючих технологій, раціонального використання матеріально-технічних, енергетичних, трудових та інших ресурсів; встановлення еквівалентних цін на всі види аграрної продукції шляхом державного регулювання процесу ціноутворення, підтримки товаровиробників, підвищення купівельної спроможності споживачів.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств : теорія, методика, аналіз : монографія / В.Г. Андрійчук. – Вид. 2-ге, без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 292 с.
2. Березівський П.С. Ефективність виробництва і формування ринку продуктів скотарства у Карпатському регіоні / П.С. Березівський. – Львів : Українські технології, 1998. – 254 с.

3. Брошак І. С. Моніторинг ґрунтів шляхом покращення родючості та економічної безпеки земель Тернопільської області : монографія / І.С. Брошак, Р.Б. Гевко, С.С. Никеруй та ін. – Тернопіль : Економічна думка, 2013. – 160 с.
4. Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (Моніторинг) / [Шпичак О.М., Воскобійник Ю.П., Шпикуляк О.Г. та ін.]; за ред. Ю.П. Воскобійника. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 440 с.
5. Губені Ю.Е. Підприємництво : навч. посіб. / Ю.Е. Губені. – Львів : Українські технології, 2012. – 572 с.
6. Дієсперов В.С. Ефективність виробництва в сільськогосподарському підприємстві : монографія / В.С. Дієсперов. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2008. – 340 с.
7. Доходи та фактори їх збільшення у сільськогосподарських підприємствах регіону: теорія, методика, практика / М.К. Пархомець, Л.М. Уніят // Інноваційна економіка. – 2013. – № 9. – С. 83-92.
8. Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва України (в цифрах) / [під кер. О.М. Шпичака]. – К. : Вц НАУ, 2006. – 248 с.
9. Ільчук М.М. Перспективи ефективного функціонування аграрних формувань / М.М. Ільчук, Р.М. Рудько // Біоресурси і природокористування. – 2010. – Т. 2, № 1-2. – С. 137-144.
10. Малік М.Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: монографія / М.Й. Малік, О.А. Нужна. – К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – 270 с.
11. Організаційно-економічний механізм забезпечення доходності сільськогосподарських підприємств регіону : теорія, методика, практика: монографія / М. К. Пархомець, В. В. Гудак ; за ред. д-ра екон. наук, проф. М.К. Пархомця ; Терноп. нац. екон. ун-т. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – 255 с.
12. Пархомець М.К. Доходи галузей тваринництва та шляхи їх збільшення у аграрних підприємствах регіону / М.К. Пархомець, Л.М. Уніят // Вісник ТНЕУ. – 2014. – №1. – С. 49-62
13. Пархомець М.К. Організаційно-економічні основи розвитку молокопродуктового підкомплексу в ринкових умовах : [Монографія] / М.К. Пархомець. – Тернопіль : Економічна думка, 2005. – 346 с.
14. Пархомець М.К. Організаційно-економічні засади підвищення ефективності функціонування цукробурякового підкомплексу АПК : [Монографія] / М.К. Пархомець, О.Р. Олійник. – Тернопіль : ТНЕУ. 2013. – 260 с.
15. Саблук П.Т. Проблеми забезпечення доходності агропромислового виробництва в Україні / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2008. – № 4. – С. 19-37.
16. Сільське господарство Тернопільської області за 2013 рік : [стат. збірник]. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2014. – 216 с.

Пархомець Н. К., Уніят Л. Н. Анализ доходности основных отраслей аграрных предприятий и направления ее повышения в западных областях Украины

В статье рассмотрен анализ, проблемы и причины высокого уровня полной себестоимости единицы продукции основных отраслей сельского хозяйства на предприятиях западных областей Украины. Исследованиями установлено, что основными критериями определения доходности аграрных отраслей является получение максимума продукции при минимуме производственных затрат. Для мониторинга уровня доходности и конкурентоспособности основных отраслей сельского хозяйства принято

использовать коэффициент доходности, который показывает сколько прибыли получила отрасль в расчете на 1 грн расходов.

Ключевые слова: доходность, прибыль, сельское хозяйство, аграрные предприятия, себестоимость продукции.

Parhomets M. K., Uniyat L. M. Analysis of profitability of the main branches of agricultural enterprises and the direction of its increase in the western regions of Ukraine

The article deals with the analysis of the problems and the reasons for the high level of the full unit cost of basic branches of agriculture in the enterprises of the western regions of Ukraine. Research has shown that the main criteria for determining the profitability of agricultural industries is to obtain the maximum output with minimum production costs. To monitor the level of profitability and competitiveness of major sectors of agriculture decided to use margin, which shows how much profit sector received per 1 USD costs.

Key words: profitability, profit, agriculture, agricultural enterprises, the cost of production.

